

3) Наявність рішення про скасування усиновлення або визнання усиновлення недійсним з вини особи, що бажає усиновити дитину;

4) Відсутність постійного місця проживання, постійного доходу у особи, яка бажає усиновити дитину;

5) Наявність хвороб, які входять до переліку, який затверджений Міністерством охорони здоров'я України.

6) Суперечливість усиновлення інтересам дитини. Встановлення такої норми є дуже широким поняття та дає змогу зробити висновок про невичерпаність. Але вважаємо доцільним, введення положення про неможливість бути усиновлювачами особами, засудженими за умисний злочин проти дитини. Пропонуємо доповнити ч. 1 ст. 212 СК України, положенням: засуджені за вчинення навмисного злочину проти дитини.

Література

1. Советское семейное право : под общей ред. Рясенцева В.О. – М. : Юрид. лит., 1982. – 256 с.
2. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 березня 2007 року № 3 // Вісник Верховного Суду України. – 2007. – № 5. – 96 с.
3. Науково-практичний коментар до Сімейного кодексу України / за заг. ред. Харитонова Є.О. – Харків : Одиссей. – 2006. – 552 с.
4. Логвінова М. Особи, які можуть бути усиновлювачами / М. Логвінова // Підприємництво, господарство, право : науково-практичний господарсько-правовий журнал. – № 9. – 2007. – 54 с.
5. Зілковська Л.М. Правове регулювання усиновлення в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. – Одеса, 2002. – 177 с.
6. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України : науково-практичний коментар / З.В. Ромовська. – К. : Ін Юре, 2003. – 567 с.
7. Борисова В.І. Сімейне право України / В.І. Борисова, Л.В.Панова. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 289 с.
8. Сімейне право України / за редакцією Ю.С. Червоного. – К. : Істина. – 2004. – 400 с.
9. Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей : Постанова Кабінету Міністрів України № 905 від 8 жовтня 2008 року // Офіційний вісник України. – 2008. – № 79. – Ст. 26-60.
10. Справа № Х. – Архів Суворовського районного суду м. Одеси за 2005 рік.
11. Науково-практичний коментар до Сімейного Кодексу України / за загальною редакцією Фурси С.Я. – К. : Фурса С.Я. : КНТ, 2008. – 1247 с

УДК 378.1:340

Н.І. Матвіїшин

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ І ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ-ЮРИСТІВ

Перехід до нової парадигми освіти, де однією з найважливіших вимог виступає особистісний розвиток студентів, викликає необхідність перегляду принципів і підходів до юридичної освіти. Як відзначає професор Ю.М. Швалб, сьогодні у сфері освіти змінюється вся психолого-педагогічна проблематика, що починає концентруватися навколо питань розвитку і саморозвитку особистості, навчаль-

них інтересів і навчального цілепокладання, суб'єкта навчальної діяльності, особистісної рефлексії, здатності до відповідального вибору і т. ін. Очевидно, що вирішення нових для всієї системи освіти завдань неможливе на підставі лише класичних форм і способів вузівського навчання [6].

Зазначимо, проблема професійної підготовки майбутніх правників стоїть в Україні дуже гостро. Найгостріше вона виявляється у диспропорції між теорією та практикою у вітчизняній юридичній освіті на користь першої. У той же час, з кожним роком все більше цінуються саме практичні навички, і все складнішою стає адаптація випускника до практичної роботи.

Одним із засобів для розв'язання визрілих суперечностей проблеми є застосування міжнародного досвіду у даній сфері.

Застосування міжнародного досвіду до навчального процесу стає особливо актуальною з розвитком постмодерну, коли суспільство переходить до нової історичної форми синтезу з державою. Постмодерністські культури втілюють новий тип відчуття й мислення, що відбиває глобалізацію життєвого світу, під час якої слабшають обмеження, що накладаються географією на соціальний і культурний устрій [4, 5].

При оцінці вітчизняного правового розвитку варто враховувати різницю соціокультурних світів зі специфічними уявленнями про світогляд людини, умови її буття і пов'язані з цим форми громадського життя. Незважаючи на активний діалог, що відбувається в сучасному світі, слід мати на увазі, що ціннісні орієнтири східної й західної традиції істотно розрізняються.

Ю.М. Оборотов відмічає, що найбільш важлива риса, що визначає різницю ставлення до держави в нас і на Заході, виражена в тому, що в західних країнах держава з'являється у вигляді знеособленої сили законів, яким підпорядковані будь-які представники влади і громадяни. У нас, веде мову професор, влада завжди персоніфікована на всіх рівнях – від президента до муніципального чиновника. Тому перебування України, Росії, Беларусі на стику Сходу й Заходу об'єктивно змушує їх вирішувати проблему діалогу різних соціокультурних світів як свою внутрішню проблему [7].

Пріоритет у розробці ідеї євразійського права належить відомому історичу, філософу права й державознавцю М.М. Алексеєву. Використання його концепції є дуже перспективним у зв'язку з ідеєю справедливої держави як колективної чесноти. На тлі непродуманого запозичення західних державних і правових інститутів, що призводять до дестабілізації державного життя й посилення правового нігілізму, існує можливість здійснення реформ на основі євразійської правової моделі й відповідної їй гарантійної державності. Для Євразійської правової моделі характерні наступні принципи: визнання права на духовний і культурний розвиток як вищу цінність; фіксація основних обов'язків держави й кожної особистості для реалізації цього права; формування державно-приватної системи господарства для забезпечення соціальної справедливості; відродження духовності, релігійності й культури.

Усі названі аспекти слід мати на увазі аби мати змогу детальніше розглянути міжнародний досвід юридичної освіти у рамках даного дослідження. Звичайно

ми зацікавлені у доброякісних емпіричних даних, що слугуватимуть позитивним досвідом. При цьому ми розуміємо, що з іншого боку зібрані нами результати, згруповані та викладені по-іншому, виявили б зовсім іншу картину. Одразу зазначимо, що певні напрацювання успішно застосовуються.

Це зарубіжний досвід роботи юридичних клінік, що мають на меті одночасне надання правових послуг та набуття практичних навичок студентами юридичних вузів, в Україні існує починаючи з 1993 року. Клініки було створено за ініціативи юристів, які мали можливість вивчити модель викладання юридичних наук у зарубіжних країнах. На сьогодні в усіх регіонах України діють понад 40 юридичних клінік, які надають безкоштовну правову допомогу малозабезпеченим громадянам – пенсіонерам, інвалідам, учасникам бойових дій, багатодітним родинам та іншим.

Досвід впровадження офіційного ґрунтового чи неофіційного рейтингу правничих шкіл був би для України надзвичайно корисним в рамках всезростаючого збільшення кількості закладів, які готують юристів. Відразу зазначимо, що в Україні котуються заклади, які існували до 1991 року – Київський, Харківський, Львівський, Одеський [8].

Натомість американським абітурієнтам стають у пригоді рейтинги американських правничих шкіл. Один із найбільш відомих регулярно організовує видавнича організація U.S. News and World Report [9]. В основі рейтингу 12 чинників (2 – суб'єктивних і 10 – об'єктивних), що згруповані за такими критеріями: оцінка якості освіти/школи (40% загального балу) деканами, викладачами та суддями; селективність школи (25%), що враховує дані та критерії зарахування; успішне працевлаштування (20%); професорсько-викладацька та матеріально-технічна база (15%). За зібраними даними школам “присвоюють” місця в чотирьох групах: найкращі (перші 50 місць), школи другого, третього та четвертого рівнів (близько 40 шкіл у кожній). Десятка кращих шкіл залишається стабільною. До неї належать правничі школи Єльського, Стенфордського, Гарвардського, Колумбійського, Нью-Йоркського, Чикагського, Каліфорнійського (Берклі), Мічиганського (в Анн-Арборі), Пенсільванського, Вірджинського та деяких інших університетів.

Системний підхід і конструктивістський спосіб мислення активно застосовується в американських правничих школах вже при вступній кампанії.

В США, на відміну від України, при прийомі до правничих шкіл результати вступних випробувань є лише одним із багатьох, однак не основним критерієм. Вступна комісія бере до уваги більш ніж 15 позицій: результат LSAT (загальнонаціональний обов'язковий іспит для вступників до юридичних навчальних закладів, запроваджений у 50-х роках як диференційований іспит замість “залікового”); середній арифметичний бал оцінок (GPA), отриманих в університеті (коледжі); зміст пройденої навчальної програми в університеті; коледж, де було отримано базову університетську освіту; академічна та громадська (позаакадемічна) діяльність у коледжі; етнічна й расова приналежність; індивідуальні якості й особистість; рекомендаційні листи; уміння писати; есе-обґрунтування бажання навчатися в обраному закладі; набутий досвід роботи і його суть;

громадська діяльність; мотивація та причини, з яких абітурієнт бажає вивчати право; місце постійного проживання; подолані труднощі; отримана підготовка до коледжу; досягнення та лідерство; будь-що інше, що видається екстраординарним.

Студенти-правники в США зазвичай є старшими за своїх колег в Європі в цілому, та Україні зокрема. Якщо вік першокурсника в Україні становить 17-18 років, то в США – від 22 і більше.

Певні аспекти досвіду американської системи юридичної освіти можуть стати корисним і для України, однак це не означає, що підходи до вирішення “місцевих” проблем можна знайти в системі правової освіти США.

Одразу зауважимо, в контексті сприяння формування правового мислення корисно висвітлити особливості освітніх (академічних) програм, які діють в США.

У США існує дворівнева система – загально-університетської та професійної освіти. Право як спеціальність вивчається в спеціальних професійних закладах – правничих школах, вступники до яких мають закінчити чотирирічний курс “загально-університетського” навчання за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра. Важливо у цьому місці зазначити, що правничим школам передувала система так званого “учнівства” (apprenticeship). Остання передбачала вивчення права під наставництвом практикуючого правника, який виявив бажання поділитися знанням, досвідом та бібліотекою в заміні на допомогу “студента”. В США й донині деякі штати визнають цю форму юридичної підготовки, яка, втім, поступилася “правничим школам”. Правничі школи спочатку були переважно незалежними підприємствами без стандартних правил прийому (крім оплати за навчання). Але після запровадження вимог щодо здобуття права на практику (зокрема, складання правничого кваліфікаційного іспиту), що обумовило практичну необхідність у систематичній підготовці правників, та визнання за правом у середині XIX ст. статусу академічної дисципліни правничі школи набули тієї форми, в якій існують нині, – форми професійних навчальних закладів.

При цьому відзначимо суттєву особливість вимог до абітурієнтів – це не так наявність базових правових знань, як вміння аналітично мислити та викладати свої думки в письмовій формі.

Звичайна трьохрічна програма навчання в американській правничій школі передбачає низку загальнообов’язкових предметів на першому курсі (контракти, делікти, право власності, конституційне право, юридична деонтологія тощо) та вибіркових – на наступних, котрі мають на меті не лише “викласти” знання матеріального та процесуального права, а й навчити користуватися “правничою бібліотекою” (законодавчою базою, судовою практикою, навчальною літературою та періодикою тощо) та правовому мисленню (“мислити як правник”) – для вирішення правових питань. З цією метою курси викладаються з використанням так званого “case method”: студенти отримують на домашнє завдання прочитати низку справ, а на заняттях викладач викликає студентів, котрі відповідають на запитання щодо справ й аргументовано обстоюють власну позицію. Цей метод

доповнюється ще одним – “сократівським” – діалектичним способом обговорення питання через постановку запитань й відповідей, які стимулюють мислення.

Особливого поширення в США набули так звані студентські конкурси із судових процесів, які останніми десятиліттями впроваджуються в світі. Їх запровадили в США ще на початку XIX століття.

До американської системи юридичної освіти вони потрапили із Англії, де були започатковані принаймні в XIV ст. У США їх спочатку увів до навчальної програми підготовки правників Гарвардський (1820), а згодом впродовж XIX ст. – й інші університети (Вірджинії, Південно-західний (м. Чикаго), Бостонський). Сьогодні ця форма занять – традиційна складова підготовки правників у США.

Навчальні плани американських правничих шкіл включають спеціальні обов’язкові курси для першокурсників, які сприяють виробленню вмій та навиків правничого письма та судових процесів. У багатьох закладах діють так звані “ради із судових процесів” (moot court boards), членами яких є студенти та їхні старші колеги. До речі, часто участь у різноманітних конкурсах із судових процесів вважається рівноцінною вивченню навчальної дисципліни [1].

Окремо слід сказати і про активну участь у правничих змаганнях. Характерною рисою американської юридичної освіти є змагальність (конкуренція) з правничими змаганнями як одним із її проявів. Такий різновид змагань, як рольові судові процеси, що мають на меті розвинути практичні навички студентів-правників, часом відкриті й для українських студентів. Наприклад, засновані 1959 р. й адміністровані Асоціацією студентів міжнародного права змагання з міжнародного права ім. Ф. Джессапа, національні раунди якого проводяться в Україні з 1994 р. з фіналом у Вашингтоні (США). Українські студенти-правники регулярно беруть участь у цих англійських змаганнях на обох рівнях і вже досягли певних успіхів.

Здобуття професійного досвіду шляхом проведення наукових досліджень можливе завдяки низці програм, адміністрованих урядом США в Україні. Вони надають можливість молодим українським дослідникам та вченим-правникам проводити наукові дослідження в США на стипендіальній основі. Крім того, американські університети та інші наукові установи на конкурсних засадах надають стипендії для організації правових досліджень у США. Наприклад, Інститут українознавчих студій при Гарвардському університеті надає щорічні іменні дослідницькі стипендії, зокрема в галузі права.

Система підготовки юристів у Німеччині характеризується “ґрунтовністю і всебічністю”, про що свідчить її орієнтованість на образ судді, інститут дворічної практики та суворість атестаційних іспитів.

І попри це все, за наявності “успішного” атестату зрілості (Abitur) вступити на юрфак можна без вступних іспитів. Відтак передумовою набуття юридичної освіти є здобуття успішної “доуніверситетської” освіти. Вступ до певних університетів залежить від успішності атестату, оскільки деякі з них здійснюють прийом за прохідними балами, таким чином обмежуючи обсяг студентів – Numerus clausus).

Цей досвід міг би бути корисним в рамках попередження корупційних проявів в ВУЗах, але не можна не зважати на той факт, що це могло би сприяти корупції в школах.

Крім практичних занять або “вправ” (Uebungen), які аналогічні семінарам української форми навчання, у Німеччині практикується – навчання у робочих групах з цивільного, адміністративного та кримінального права під наставництвом референдарія – того, хто закінчив курс навчання та склав перший держіспит. Загалом така форма навчання (навчальні робочі групи, консультації) є надзвичайно корисною (оскільки готує випускників до іспитів та практичної роботи) і варта наслідування в Україні.

Втілення даних форм і способів у життя здійснюється за допомогою вивчення прецедентів та роботи над казусом. Це може здивувати, враховуючи ту обставину, що Німеччина не є країною Common Law. Однак, на прецедент дивляться не як на джерело права, а як на підручник судочинної мудрості [9].

Важливо у цьому місці підкреслити ще одну особливість німецької системи юридичної освіти, яка полягає в тому, що, на відміну від вивчення казусів, вивчення правової філософії, методики та історії не є обов’язковим. Беручи до уваги, що Німеччина це країна з багатою філософською традицією, однак, фактично, це є нічим іншим, як послідовною реалізацією “німецької методики” юридичної освіти, що акцентує свою увагу на критичність, самостійність мислення. Крім того це стимулює викладачів ретельніше планувати заняття.

Заслужують на увагу конкретні методи роботи з юридичним казусом. Окрім згадування про прецеденти на лекціях, казузи використовуються в екзаменаційних роботах для контролю рівня знань. Протягом усього навчання студент є зобов’язаним здати певну кількість екзаменів, при цьому студент, за деякими винятками, сам може обирати у який час і у якому порядку він хоче їх скласти [9].

Він також може відвідувати або не відвідувати лекції, оскільки самопідготовка до екзамену є не тільки можливою, але й у багатьох випадках вважається більш ефективною.

Кожен екзамен складається з однієї курсової та однієї контрольної роботи. В обох випадках студент є зобов’язаним здати проект рішення важкого казусу, застосовуючи різні правові норми. Проект має бути написаний із використанням певних логічних і мовних взірців. Студент, який неправильно вживає такі взірці, може не здати іспиту, навіть, якщо казус був правильно ним вирішений, тому оцінювання залежить більше від мистецтва аргументації і інтерпретації, ніж від правильного вирішення завдання.

Після закінчення курсу університетського навчання, випускники складають складний держіспит, який контролюється органами юстиції, і набувають статус референдарія. Цей статус, або етап підготовки майбутнього правника, і є істотною різницею між українською та німецькою системою підготовки правників.

Референдарій стажується у державних і приватних юридичних структурах (суд, прокуратура, органи управління, юридичні фірми, підприємства). Зазначимо, що оплата праці здійснюється державою – не залежно від того чи буде він в майбутньому працювати в держструктурах. Під час стажування референдарій проходить як практичну, так і теоретичну підготовку. Після проходження стажування референдарія складає другий держіспит (Assesorexamen) й набуває статусу правника, що дає йому право займатись юридичною практикою.

Оскільки базова юридична підготовка складає фактично від 6 до 9 років, (хоч держава пропонує закінчити освіту за 4,5 – 6,5 років [10]) для українських студентів, показує практика, – більш цікавими є програми післядипломної освіти. Це магістратура і докторантура.

Як відзначалося, німецька система відрізняється строгим остаточним контролем процесу підготовки майбутніх правників, здійснюваних органами юстиції (нині частково й університетами і то лише на рівні першого держіспиту).

Про складність держіспитів свідчать, по-перше, його результати. Так, наприклад, у 1999 р. 12 153 осіб (або 68,56%) з 17 725 здали перший держіспит іспит, з них 29 особа – на оцінку “дуже добре” (найвища оцінка), 367 – “добре”, і так далі по спадаючій – 1 850; 4 432; 5 475 – на оцінку “задовільно”. Того ж року другий держіспит здали 10 397 (86,1%) з 12 076, з них 2 – на “дуже добре”, 230 – “добре”, і далі – 1 522, 4 132, й 4 511 – на “задовільно”.

По-друге, феномен репетиторства. Студенти часто звертаються до репетиторів (за даними журналів, від 58% до 80% студентів) [10].

Передумовами навчання в німецькій магістратурі українськими студентами є здобуття базової вищої юридичної освіти “вдома” в акредитованому навчальному закладі, а також достатній рівень знання німецької мови (підтверджений спеціальними іспитами DHS, PNdS або дипломом Інституту Гете тощо).

Вагомим чинником на користь популярності й доступності магістерського навчання є можливість одержання фінансової підтримки. Українці можуть позмагатися за стипендії ДААД, інших фондів, а часом і університетів, які надають стипендії, співпрацюючи з фондами. Яскравим прикладом є магістерська програма з правознавства Європейського університету Віадрина в м. Франкфурт-на-Одері [11].

Популярна в Європі форма набуття освітнього досвіду – короткотермінове навчання, видається найбільш перспективною для українських студентів на німецькому ґрунті, перевагою якого є 3 – 6 місячне навчання, необов’язковість сертифікованого підтвердження знання німецької мови [12].

Заслугує на увагу той факт, що в Німеччині організацією практики опікуються як приватні компанії, так і громадські організації, наприклад, ELSA, котра успішно здійснює спеціальну програму стажування – STEP [13].

Отже, на нашу думку, позитивний досвід німецької підготовки професійних кадрів міг би бути виражений у наступних положеннях:

Дворівнева система підготовки німецьких правників (етап теоретичного університетського навчання та етап дворічної підготовчої служби), яка носить некомерційний характер.

Випускник німецького ВНЗ, як і американського – це лише “кандидат” у юристи, а не юрист автоматично – як в українській системі. Цей досвід вартий запозичення з огляду на потребу підвищення якості вітчизняних юридичних кадрів і захисту інтересів громадськості, зазначає О. Бігун [10]:

– увага роботі із казусом, що сприяє кращому розумінню застосування правової норми та рефлексії щодо її обсягу;

– письмові тести дозволяють тренувати юридичне письмо, котре є важливим інструментом юридичної професії;

– включення відомих прецедентів або схожих казусів до умов задач допомагає виявити міру правової ерудованості студентів;

– використання логічних та мовних взірців, як і написання правової аргументації, дисциплінує точність думки і висловлювань.

Письмові іспити сприяють більш справедливому контролю знань, що оцінюються незалежною державною комісією. Ідентифікація студентів відбувається за допомогою особистих номерів. Власник номера зберігається у таємниці від членів комісії. Завдяки цій зовнішній екзаменаційній системі гарантується високий рівень юридичної освіти, справедлива процедура отримання диплому, а також чесна конкуренція між студентами усіх вузів.

Вступні іспити на юридичні факультети “публічних ВНЗ” в Чеській Республіці, на відміну від українських ВНЗ, кожен із яких має свою систему, мають однакову програму, і часто проходять у формі тестування. Вони всі є письмовими, і включають в себе іспит на загальноосвітній рівень (історія, географія, література, мистецтвознавство тощо), іспит із логіки та іспит із психології. Цікаво, що іспит із логіки передбачає наявність базового рівня знань з правознавства, в його основі – моделювання ситуацій та визначення, якого роду норми права можна застосувати до тих чи інших відносин, а також “комбінаторику” – розуміння нормативної ієрархії, співвідношення законів, їх дія у часі, просторі. Окрім цього, логічний тест включає в себе розв’язання завдань, не пов’язаних із правом.

Досвід проведення такого роду зрізу знань може бути корисним для України, адже такий стан справ акцентує свою увагу поряд із загальною підготовкою на особливий склад мислення та схильність до логіки.

Для вступу у вищий навчальний заклад у Польщі, як і в Україні, слід скласти іспити, провчитись відповідний термін (5 – 5,5 років), але різниця у тому, що їхні факультети рідко коли складають сто чоловік, а державне навчання є більш престижним та однозначно безкоштовним.

Після випускних іспитів та написання дипломної роботи студент може стати адвокатом, “радцею правничим” або піти працювати в державні установи: суд, прокуратуру чи органи внутрішніх справ. Цей дуже обмежений поділ не здивував би нас, якби не один момент.

Після закінчення університету молодий юрист не може виступати в суді, не може засновувати свою справу, а що головне — може не розраховувати на клієнтуру. Це є причиною того, що випускник зобов’язаний пройти так звану аплікацію. Аплікація — це основна стадія підготовки майбутнього адвоката або ж радці правничого, оскільки без проходження цієї аплікації випускник не зможе скласти іспит на право займатися юридичною діяльністю будь-якого типу [14].

Аплікант (прегнент) починає працювати в юридичній конторі адвоката чи радці правничого, котрий стає патроном апліканта. У більшості випадків аплікант працює в кількох канцеляріях. Крім того, аплікант відвідує спеціальні курси, де його навчають практичним основам діяльності адвоката. Головне завдання цих курсів – навчити апліканта застосовувати свої знання в повсякденному житті і корегувати набуті. Все це займає майже три з половиною роки.

Під час своєї праці він отримує заробітну платню як аплікант, котра в кілька разів менша від заробітку адвоката. Наприкінці терміну аплікації претендент здає кваліфікаційний іспит на адвоката чи радцю правничого, що фактично і визначає його подальшу долю. Не можна не зазначити, що відсоток осіб, котрі не проходять іспит досить високий, а цей факт засвідчує про жорстокість контролю з боку держави за майбутніми спеціалістами.

Адвокат має право займатися кримінальними справами і вести їх в суді. Фактично ведення судових справ і надання незначних консалтингових послуг і є основною діяльністю адвоката. Однак неправильно було б сказати, що це є єдина діяльність з можливих, це лише свідчення існуючої практики у Польщі. Радця правничий відрізняється від адвоката тим, що не може виступати захисником у кримінальних справах. Основним видом його діяльності є цивільні спори, позови, підготовка юридичних документів, надання послуг підприємствам та організаціям. Дане розмежування наштотує на думку про більшу професійність польський спеціалістів порівняно з українськими.

Отже, ми розглянули певні аспекти міжнародного досвіду юридичної освіти, що на нашу думку сприятиме більш активному впровадженню в юридичну практику розробок зарубіжної юридичної науки. Водночас ми вважаємо, що застосування бодай одного з них, вимагає серйозного ґрунтовного дослідження їх можливого впливу на правову систему України в цілому.

Література

1. Бігун В. Навчальні судові процеси, або як удосконалити професійні знання та навички з права, іноземної мови та ораторської майстерності / В. Бігун // Юридична газета. – № 11. – 2004. (<http://www.bihun.info/>)
2. Оборотов Ю. Н. Традиции и новации в правовом развитии / Ю. Н. Оборотов. – Одесса : Юрид. л-ра. – 2001. – 160 с.
3. Оборотов Ю. М. Євразійська правова сім'я: перетворення нашого права / Ю. М. Оборотов // Конституційне будівництво в Україні : теорія та практика : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Ужгород: Закарпаття). – 2000. – С. 195-198.
4. Оборотов Ю. Н. Юридическое образование в эпоху постмодерна / Ю. Н. Оборотов // Проблемы вищої юридичної освіти. – Х., 2002. – С. 30-33.
5. Оборотов Ю. Н. Постмодерн: другое понимание и определение права / Ю. Н. Оборотов // Юридический вестник. – 2003. – № 1. – С. 60-65.
6. Швалб Ю. М. Задачный подход к построению учебного тренинга в вузе / Ю. М. Швалб // Психологічні тренінгові технології у правоохоронній діяльності : науково-методичні та організаційно-практичні проблеми впровадження і використання, перспективи розвитку : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Донецьк, 27-28 травня 2005 року. – Донецьк : ДЮІ, 2005.
7. Оборотов Ю. М. Традиції та новачі в правовому розвитку: загальнотеоретичні аспекти : автореф. дис. ... на здобуття наукового ступеня д-ра юрид. наук / Ю. Н. Оборотов – Одесса. – 2003.
8. Бігун В. Юридична освіта в Україні та США / В. Бігун // Юридична газета. – № 4. – 2003. – <http://www.usnews.com>
9. Острозька К. Деякі аспекти тренування юридичного мислення у вищих навчальних закладах Німеччини / К. Острозька // Юридичний журнал Юстініан. №11. – 2005.
10. Бігун В. Юридична освіта в Україні та Німеччині / В. Бігун // Юридичний журнал Юстініан. – №12. – 2004.
11. <http://www.euvfrankfurto.de/de/studium>
12. <http://www.alpbach.org>
13. <http://www.daad.de/deutschland/de/2.4.7.1>.
14. Петрошук А. Досвід юридичної освіти в Польщі / А. Петрошук // Юридична газета. – 2003. – № 7. – 20 жовтня.